

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 3 Issue 3, November 2019

ORCID ID: 0000-0003-0595-1254

Makale Gönderim Tarihi: 29.06.2019

Makale Kabul Tarihi: 02.11.2019

**SANATTA HAZIR NESNE / MALZEME KULLANIMI
VE SANAT POLİTİKASINA ETKİLERİ**

*Use of Ready-Made Object / Materials in Art
And Its Effects On Art Policy*

Ceyda ALPARSLAN KUZU

Dr. Öğr. Üyesi

ceydaalparslan81@gmail.com

Öz: Savaşların sanattaki izlerini takip edilecek olunursa; yirminci yüzyılın başlarından itibaren, gerçek olanın arayışına son verebilecek nitelikte bir sorgulamanın yolunu açan en önemli unsurun; ideal, estetik ve güzel kavramlarının yeniden yapılandırılması olduğu söylenebilir. Sorgulamak eylemi yirminci yüzyılla birlikte, sosyolojide, politikada, psikolojide, felsefede ve hemen her bilim alanında olduğu gibi, sanatta da kendini ziyadesiyle göstermiştir. Günümüzde sanatsal başarı, sorgulama yöntemlerindeki başarıyla oluşturulan eklektik yapıyla değerlendirilmektedir.

Bu çalışma; sosyo-politik alan ağırlıklı olmak üzere, tarihin toplumsal yapıya yansımalarını ele almaktadır. Bu bağlamda, dönem içerisinde verilmiş olan sanat eserlerini estetiksel bir değerlendirmenin çok daha ötesinde, sosyolojik ve psikolojik etkileşimlerin irdelenmesi söz konusudur. Hazır malzeme ve nesne kullanımı ile oluşturulan sanatsal ifade biçimlerinin varlık bulunduğu eser örnekleri biçimsel ve içeriksel değerlendirmelere tabi tutulmaktadır.

Sağlam bir tarihsel ve kültürel alt yapıya sahip olan ve bununla birlikte mutlak suretle geleceğe dönük yaklaşımlar barındıran sanat eserleri incelediğinde, özellikle savaş sonrası yıkım üzeri yeniden yapılanmanın muazzam etkileri açıkça

görülmektedir. Yirminci yüz yılı takiben görünür bir hız kazanan bilim ve teknolojik gelişmelerin etkileriyle sanatsal üretimlerde de karşılaşmak kaçınılmazdır. Özellikle malzeme kullanımındaki yeni açılımlar, hazır malzeme ve nesnelere de birer ifade unsuru olarak değerlendirme yolunu açmıştır. Bu durum, genellikle plastik sanatlar alanında tercih edilen malzeme seçimlerinin, teknik yetkinlikler ve kavramsal ifadelerin çok daha arka planında kaldığının bir göstergesi durumundadır.

Anahtar kelimeler: Teknoloji, Hazır Malzeme, Sanat, Estetik, Sosyo-politik

Abstract: If the traces of wars in art will be followed, from the beginning of the twentieth century, the most important element that paved the way for an inquiry that could end the search for the real; ideal, aesthetic and beautiful concepts can be said to be restructuring. In the twentieth century, the act of questioning manifested itself in art, as in sociology, politics, psychology, philosophy, and almost every science. On today, artistic success is evaluated by the eclectic structure that has been successfully created in questioning methods.

This study; socio-political field, mainly reflects the reflections of history on social structure. In this context, beyond the aesthetic evaluation of the works of art given during the period, sociological and psychological interactions are examined. Artistic forms created by the use of ready-made materials and objects are subjected to formal and contextual evaluations.

When examining works of art that have a solid historical and cultural background, but which have absolute future-oriented approaches, the tremendous effects of reconstruction on post-war demolition are evident. It is inevitable to encounter with the effects of scientific and technological developments which gained a visible speed after the twentieth century in artistic productions. In particular, new expansions in the use of materials have paved the way for evaluating ready-made materials and objects as elements of expression. This is an indication that the choice of materials generally preferred in the field of plastic arts remains far behind the technical competencies and conceptual expressions.

Keywords: Technology, Ready object, Art, Aesthetic, Socio-Politic

GİRİŞ

Yirminci yüzyıla değin; insanın iç dünyasının sınırları içerisinde, sorgulamadan, ideallere hizmet amacıyla üretim yapma durumu söz konusudur. 20. yüzyıl batı düşüncesini bunalımın eşiğine getiren de temelde bu durumdur diyebiliriz. Tıpkı, sirklerde çalıştırılan fillerin, yeteri kadar yemek ve su karşılığında eğitmenlerine hizmet etme durumunun, bir anlık farkındalıkla sona ermesi gibi. Sirkte çalışan fil, acı karşısında içgüdüsel bir tepki gösterir. Bu tepkinin zarar verici boyutuyla yüzleştiği noktada, gücünün farkına varmıştır. O fil, artık gösteri yapan bir sirk elemanı değil; büyük ve güçlü bir hayvandır.

Devir; insanı ruh ve beden olarak ikiye bölen anlayışlarla hesaplaşma devridir. Tek ve mutlak doğrunun egemenliğine karşı çıkma devridir. Her şeyden önce estetik değerleri doğurduğu gibi, vahşeti de planlayıp uygulayabilen insanın akli durumunun sorgulanması söz konusudur.

Her yapılanma, insan zekâsının da gelişimine paralel olarak yaşamsal alanların ve aktivasyonunun gelişmesiyle devamlılık sağlamaktadır. Fiziki savaşların getirisi olarak, temelde hayatta kalma kaygısı üzerine gösterilen çaba içerisinde varlık bulan sanatsal hareketler; günümüze varma aşamasında, mevcut kalitenin yükselmesi ve ruhsal alandaki büyüyen boşluğun giderilmesi gereksinimine dönüşmüştür.

Bu bağlamda, evrenin merkezinin insan olmadığı, insanın merkezinin evren olduğu bir dönüşüm söz konusudur. Bu dönüşümün sanata yansması, işlenen konulardan ziyade, üretim tekniklerinde kendini göstermektedir. Sanatsal ifadenin yer yer seçilen malzemede anlam bulduğu, zaman zamansa malzemenin getirdiği anlamla yoğurulduğu eserlerden bahsetmek mümkündür. Bunun en çarpıcı örneği hazır/bulut nesne ile oluşturulan eserlerdir.

Sanatçının hazır nesne seçiminin kural, kaide ve alışkanlık gibi olgulardan sıyrılmak suretiyle gerçekleştirilebileceğini ifade eden Lazzarato (2017), hazır nesnenin bir seçim olduğuna ve bu seçimin

sanatçının rolünün ve eser oluşturma kaygılarının da çok üstünde bulunduğuna değinmektedir. Bu da sanat eserini günlük yaşamla organik bir bağ kurmaya taşımaktadır.

1. HAZIR / BULUNTU NESNE

Sanat üretiminde kullanılan hazır nesne; kelimenin tam anlamını da verdiği gibi yoğurulmayan, birbirinden farklı işlevleriyle günlük yaşamımız içerisinde bulunan herhangi bir nesnedir. Hazır nesne için, ‘hammaddesi geleneksel olanın dışında olandır’ diyebiliriz.

İnsanın akli durumunun sorgulanmasının uzantılarından biri de güzel sanatlar algısını tersine çeviren bir anti-sanat hareketi olan Dada hareketidir.

Dadaistler, sanattan anlaşılmanı tersyüz ederek, şuursuzluğu protesto etmek istemişlerdir. Denemeleri, sanatı yıkararak, üzerine anti-sanatı inşa etme amacını merkeze almıştı. Amaç; sanat olmayanı sanat yapmaktı. Her bir adım, toplumsal göndermeler yapan hareketlerdi. Akımın en ilginç isimlerinden biri de Pisuar eseriyle ünlenen Fransız sanatçı Marcel Duchamp’tır. Sanatın bambaşka bir dünya olduğuna, güzelliğin ve duyguların şairane bir şekilde birleştiğine inananlar için, Duchamp’ın bu yapıtı modernizmin en büyük günahlarından. Bunun yanında, modern sanat tutkunları için, bir pisuar, bir konsere kutusu ya da bir Harley Davidson motosiklet, Mona Lisa kadar kutlanmaya değer bir sanat şaheseri olabilir.

Dadistlere göre - ki bazıları, Hannah Höch, Raoul Hausmann, Max Ernst, ve George Grosz’dur - estetik kaygı ve kurumsallaşmış bakış açısı kabul edilemez. Duchamp’la bu noktada birleşirler.

Dada hareketinin üzerinde durduğu taşıyıcı ayakların, yıkıcı ve parçalayıcı bir harekete hizmet ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Bunlar kısaca;

- * Genel geçerlik iddiası taşıyan önermelerinin reddedilmesi,
  - * Çoğulculuk ve parçalanmanın, bilim toplulukları ve bilim alanlarında kabul edilmesi,
  - * Söylem çoğulluğunun benimsenmesi,
  - * Farklılığın ve çeşitliliğin vurgulanıp benimsenmesi; gerçeklik, hakikat, doğruluk anlayışlarının tartışılmasına yol açan dilsel dönüşümün yaşama geçirilmesi,
  - * Mutlak değerlerin çok daha ötesinde, yoruma açık seçeneklerle yüzleşmek ve yeniliğe güven duygusuyla sorgulamak,
  - * Gerçeği olabildiğince yorumlamak, belli bir zaman ve mekânın sözcüklerini kullanmak yerine gerçekliği kendi bütünlüğü/özerkliği içinde anlamaya çalışmaktır.
- Duchamp 1913 yılında, ilk hazır nesne çalışması olan Bisiklet Tekerleği isimli çalışmasını halka sunmuştur. Nesnenin sanat eseri olarak kabul edilme durumunu ortaya çıkaran bu çalışma, geleneksel anlayışın karşısına, kavramsal değeri koymaktadır.

Resim 1. Marcel Duchamp, *Fountain*, (Çeşme) 1917

Porselen, 61 x 48 x 36 cm. Tate, London

Duchamp'ın ana fikri; kabul görülen sanat üretim yöntemlerini ironi ve yergi eşliğinde yıkmak olmuştur. Halkın algı sınırlarını zorlayan en popüler çalışması olan *Çeşme* adlı eseri ise üzerinde sanatçısının imzasını taşıyan pisuardır.

Sanatçı-eser-alımlayıcı ilişkisine vurgunun altını çizen önemli bir isim olan Duchamp, dış ya da içgüdüüne dayanarak belli bir objeyi ele alıp ona herhangi bir anlam verecek yaratıcılığı ve ustalığı kullanacağı yerde, sadece bir obje seçiyordu. Bu obje yeni ve benzeri olmayan bir eşya olacağı yerde, sıradan bir seri yapım sonucu bir ürün oluyordu. Böyle bir objenin tek yeniliği, sanatçının ona sağladığı yeni konum ve bu değişimin getirdiği anlam değişikliğiydi. (Lyntoon, 2004, 131-132)

Dada Manifestoları adlı yayında; Duchamp'ın açıklamalarına yer verilmiştir. Bu kaynağa göre Duchamp; 1961'de yaptığı açıklamada, "bu hazır yapılmış nesnelere (ki bu sanatçının pisuar gibi objelerden yapılan heykellere verdiği addır) asla estetik haz vermez. Tam tersine dikkati çekmek istediği nokta görsel umursamazlık ve aynı zamanda iyi ya da kötü nesneden yoksunluktur."der.

Çok sayıda başka Avrupalı sanatçı 1960'lardaki yeni sanatsal ortamın oluşturulmasına önemli katkılar yapmıştır. Bunlardan birisi de Marcel Broodthaers'tır.

Resim 2. Marcel Broodthaers, *Fémur d'homme belge* and *Fémur de la femme française*, 1964/65 (Belçikalı adam Femur kemiği ve Fransız kadın Femur Kemiği)

Boyalı insan uyluk kemiği. 9 x 43 x 8 cm. Sonnabend koleksiyonu, New York

Belçikalı adam Femuru ve Fransız Kadın Femuru adlı eserde, kemikler Belçika ve Fransa'nın ulusal renkleriyle boyanmıştır. Belçika renklerinde bir kalça kemiğiyle doğmanın az şey olmadığını belirten sanatçı ekliyor: "Evet eminim. Bu herhangi bir şey ifade etmez." (Hackenschmidt, 2005)

Broodthaers'ın bu çalışmasında, hümanist bir yaklaşım görülmektedir. Doğumla gelen kimliğin, aslında üzerinde durulması gereken bir şey olmadığını, asıl meselenin insanın kendisi olduğu savunusu algılanmaktadır. Sanatçının çalışmaları, heterojen ve uyumsuz malzemelerin keşfedilmesine ön ayak olmuştur.

Resim 3. Yves Klein, *Blue Venus*, (Mavi Venüs)1962

Boyalı alçı sıva, 69.9 x 29.8 x 23.5 cm, New York

Klein'in tuvallere ilişkin kuramsal temeli, Malevich tarafından Süpermatizm için önerilen temele yakındır – Malevich, öznel duygunun renginden kurtulup böylece öznel duyguyu benlik kaybına uğratıp aynı zamanda ona metafizik nitelik kazandırmayı istediğini söylemiştir.

Hiç şüphesiz, maddi olmayana giderek, ağır adımlarla aşına olmam renk sayesinde oldu” demiştir. Tek renklerin birçoğu yoğun mavi kullanılarak resmedilmiştir – bu renk tonu sanatçının Uluslararası Klein Mavisi (IKB) adı altında fiilen patentine sahip olduğu bir renk tonudur. (Smith, 1999, 136-137)

Klein'in *Blue Venus* adlı eserinde bulunan renk bu renktir, bu eseri öldüğü yıl yapmıştır. Burada Klein'in Dada ile olan bağlantısı daha görünür olmakla birlikte eserdeki kadın gövdesinin, Duchamp'ın kullandığı terimle *hazır* şekilde bulunması öne çıkan özelliktir.

Dada hareketinin Duchamp ve Picabia gibi Fransız üyeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Dada ruhunu ortaya çıkarmakla sorumlu olan Robert Rauschenberg arasında olan bağlantıların izini sürmek daha kolaydır. Günümüz bakış açısında görüldüğü kadarıyla, Nouveau Réaliste grubunun en önemli iki üyesi Nice'lı iki çocuklu arkadaşı olan Yves Klein ve Arman'dır. Arman'ın en tipik çalışmaları gerçek nesnelere bir araya toplanması ya da yığılması oldu.

Resim 4. Arman, *Bataille*, (Savaş) 1989

Savaş adlı eseri kendi yöntemlerini sergilemekte ve bu yöntemler sayesinde gerçek nesnelere – bu durumda bunlar boyaya batırılmış fırçalar olmaktadır - sanatın doğası ile ilgili en önemli algılarımızdan birisiyle mücadele eden bir sanat eseri ortaya konulması için bir araya getirilmiştir: Yani sanat aslında bizi çevreleyen gerçeklikler dünyasında bulduklarımızı dönüştüren ve başka bir şey haline getiren bir olgudur.

Arman sürekli olarak izleyiciyi bu engelin gerçekten aşılabileceği ile ilgili olarak sorgulamaktadır. (RESTANY, 2000, s.21)

Bazı sanatçılar ve teorisyenler, Duchamp'ın ve onun tarzını benimseyen başka sanatçıların eserlerindeki, seri üretimin eleştirilmesine dikkat çekmişlerdir. Zira 20.Yüzyılın başlarında seri üretim her yeri ve alanı ele geçirmekteydi. Duchamp'ın öncüsü olduğu Dada hareketi ile sanatın özgünlüğü ve orijinalitesi yok edilmekte ve sanata karşıt, anti-sanat kültürü oluşturulmaktadır. Sergide karşımızda duran nesne/nesnelere kimi zaman sırf sergi salonunda diye sanatmış gibi algılanabilmektedir. Aynı deneysel çalışmanın, bir yol kenarına bırakıldığında hiçbir sanatseverin dikkatini çekmeksizin, en kısa zamanda bir çöp yığını içinde yok olup gitmesi de mümkün olabilmektedir.

2. HAZIR MALZEME

Hazır malzeme ile hazır nesne arasında kavramsal olmaktan öte, teknik farklılıklar vardır. Hazır malzemenin hammaddesi gelenekseldir. Yani yoğurulabilir. Yeniden şekillendirilebilir, heykelleştirilebilir, nesneye dönüştürülebilir.

Çalışmalarında hazır malzemeyi sıklıkla kullanan sanatçı Beuys'un kariyeri bir bütün olarak incelendiğinde, sanat eserlerinin yapılmasının sanatçının ana etkinliğinin çevresini oluşturduğu görülmektedir. Bu ana etkinlik sanatı yaratmak değil, sanatçı olmaktır. (Smith, 1999, 141)

Böylelikle Beuys, son yirmi beş yılda kendi kariyeri ile yarattığı dönüm noktası ile modern sanatçının kesin olarak bildiklerini yeniden tanımlamış olmaktadır. Sanatçının biyografisinin temel esasları herkesçe bilinmesine karşın bazı yönleri ancak son zamanlarda sorgulanmaya başlanmıştır.

Resim 5. Joseph Beuys, *Difesa Della Natura* (Doğanın Savunması), 1983 (Artoday, 2005)

Otomobil, kürekler, bakır, ara tahta, 9.7 x 5.2 m, Guggenheim Museum, New York

Beuys neredeyse tek başına, Alman sanatına kendi potansiyelini aşlamış olmaktadır. Buna karşın, neslin birçok Alman sanatçısının çalışmaları, Beuys'un yaptıklarına – çevresel sanatta ve performans işlerinde – benzemeye başlamış ve geleneksel biçimlerin sunduğu biçimleri, özellikle de tuval üzerine resimde sunduklarını, yeniden keşfetmiştir.

3. SANATIN YAŞAMSALLIĞI – YAŞAMIN SANATSALLIĞI

Sanat ve yaşam arasındaki çizgiyi belirsizleştirirken, sanatı ve toplumu, Warhol'un yüksek ve alçak sanat ayrımını ortadan kaldırması ve sanata yabancı olan form ve materyalin kullanılması için ortam hazırlamıştır. Buna örnek olarak, Dan Flavin'in ampullerden yaptığı heykeller gösterilebilir.

Resim 6. Dan Flavin, Monument (Anıt), 2006

Soğuk beyaz ışıklı floresan ve metal sabitleyici. 243.8 cm.
Museum of Modern Art, New York

Örneklere de görüldüğü gibi, malzemeler yaşamın tam da içinden seçilmişlerdir. Hepsi hazırdir ve kendi anlamlarıyla birlikte, daha birçok alt anlam barındırmaktadırlar. Alman tarihinden, özellikle de Üçüncü Reich hâkimiyetindeki Almanya'dan resmedilen mükemmel düşüncelere daldıran resimlere ek olarak, Kiefer birçok istekli çevresel çalışma ortaya koymuştur.

Resim 7. Anselm Kiefer, *Zwanzig Jahre Einsamkeit* (Yirmi Yalnız Yıl) ,1971-91

Tablolar, kitaplar, dergiler. Boyutları değişkenlik göstermektedir. Marian Goodman Gallery.

Kiefer'in *20 Jahre Einsamkeit* (20 Yalnız Yıl) eseri gibi parçaların, Beuys'un elini eteğini çektiği yerde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Beuys'un kendi yaptığı çalışmalarda olduğu gibi, kendi kendisini mitleştirme unsuru açık şekilde ortadadır. Bununla birlikte, çalışmanın fiziksel olarak hevesli ölçeğine karşın psikolojik yönü daha dardır. Bu bağlamda, modern toplumda kendisine güvenli bir yer arayan yaratıcı, sanatçının geleneksel sorunlarına geri dönmüş olmaktadır.

3. 1. Günümüzde Hazır Nesne / Malzeme Kullanımı

Günümüzde sakız, diş macunu, peruk, izmarit, aspirin ve maskeleyen bantı gibi sıradan malzemeleri kullanarak çok sayıda eser verilmektedir. Söz konusu eserler incelendiğinde, günlük-sıradan nesnelerin nasıl incelikli bir çabayla sanat eserine dönüştürüldüğünü görmek mümkündür. Tara Donovan tek bir sıradan nesnenin birikmesi sonucu yaptığı büyük ölçekli yerleştirmelerinde benzer bir dönüştürme yaratmaktadır.

Resim 8. Tara Donovan, untitled, 2006

Plastik bardaklar

Yaratıları arasında, 2001 tarihli, sıkıca bir araya getirilmiş kürdanlardan yaptığı *Kürdanlar* (*Toothpicks*); 2003 tarihli, pipetlerle bir duvarı kapladığı *Belirsizlik* (*Haze*); ve 2006 tarihli bir galeri mekânının zeminini plastik bardaklar kullanarak adeta Ay yüzeyine dönüştürdüğü *İsimsiz* (*Untitled*)

sayılabilir. Tüm bu işler, kullandığı malzemenin sıradanlığına rağmen oluşturduğu şiirsellik ve kırılabilirlik hissiyle bir taraftan izleyiciyi davet ederken diğer taraftan işleri ulaşılmaz kılmaktadır. Doris Salcedo ise, Donovan gibi sıradan nesnelere dayanmaktadır, fakat işlerindeki etki onların elde ettiği canlılıktan uzaktır. Salcedo'nun heykel ve yerleştirmeleri sanatını anlamla doldurmak adına kullandığı nesnelere evrensel simgeselliklerine dayanır. Kullandığı ayakkabı, kapı, masa, sandalye, ütülenmiş gömlek gibi nesnelere bir taraftan evcimenlik hissi oluştururken, diğer taraftan bu tanıdık his birtakım detaylarla sarsılır.

Resim 9. Doris Salcedo, 2003

2003 İstanbul Bienali için, sanatçı yaklaşık 1550 sandalyeyi iki binanın arasına yığmış ve yarattığı bu karmaşık düzensizliği hapsolmanın ve mahkûmiyetin birer metaforu olarak ele aldığı söylemiştir.

4. BULGULAR

Bu türden çevresel çalışmaların, sanat dünyası üzerinde çok önemli bir etkisi olduğu bir gerçektir. Sanatçıları, eleştirmenleri ve halkı her şeyin yani her nesnenin, kabul edilebilir bir güzel sanatlar bağlamında sergilenmesi koşuluyla sanat olarak sınıflanabileceğine ikna etmiştir.

Bariyerlerin bu şekilde yıkılmasının en ilginç sonucu, güzel sanatlar ve zanaat arasındaki uçurumların kapanması olmuştur. Son modern sanatçılar tarafından ortaya atılan en önemli iddialardan bir tanesi *sanatçının seçeceği herhangi bir malzemeyi türü ne olursa olsun kullanma hakkının olmasıdır*. Başka bir yorumla göre ise “sanat” nesnel değildir, objedeki sanat bizim ona yüklediğimiz anlamdadır.

4.1. Çağdaş Sanat Alanında Hazır Nesne / Malzeme Etkisi

Bugün hiçbir gayret harcamadan mobilya, tesisat malzemesi, diş macunu veya yiyecek ortaya koyularak oluşturulan eserler sanat olarak kabul edilebilmektedir. Aynı zamanda, sanatçıların özenle seri üretim nesnelere elleriyle yeniden yaratması da yadırganmamaktadır. Hiçbir şüphe yok ki, Duchamp Batı dünyasının sanata bakışını sonsuza kadar değiştirmiştir. Ama bu durumda bir paradokstan da söz etmek mümkündür ki; bildiğimiz anlamda sanatı bitirmenin ötesinde, Duchamp ve onun hazır-nesnelere sanata yeni ve son derece esnek bir yön vermişlerdir. Hem Duchamp yüzünden hem de ona rağmen, sanat ve gündelik nesnenin evliliği, çağdaş sanatçıların en kalıcı stratejilerini beslemiştir.

SONUÇ

Sanatsal beğenin soyut ve göreceli olması, zevklerin ve renklerin tartışılmaması, deneysel sanatın sonsuz olasılıklarına sığınarak, 'deneysel' kavramının içinin boşalması tehlikesini her daim canlı tutabilmektedir. Bu nedendir ki; eleştirmenler, sanatseverler ve sanatçılar, zaman zaman ortak fikirlerini kesiştirebiliyor olsalar da eser; algıya, birikime, tecrübeye ve vizyona göre farklı değerler kazanabilmekte ya da atfedilen değerinden yitirebilmektedir. İnsanoğlu, teknolojik gelişmeler açısından zengin, ancak icatlar bakımından yoksul olan çağımızda, fazlasıyla tekrara dönüşen sanatsal eser bolluğuyla karşı karşıyadır. Bunun yanı sıra, gündelik yaşamın nesne ve malzemeleri de sanatsal eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanat yaşamın içine, yaşam da sanatın içine kaynaşmış durumdadır.

Kuralsızlığın kurallarının konması mı, yoksa sonsuz özgürlükle sanatı tüketmek mi aslolan, bunu şimdilik net görememekteyiz. Hazır nesne ve malzeme kullanımıyla gelişen sanatın kavramsal boyutları irdelenirken, bir yandan da günümüz teknolojik gelişmeleri neticesinde sanat alanında açılan yeni alanlar ve yeni/güncel üretim teknikleriyle oluşturulan eserler bir öğünlük yemekler gibi tüketilebilmektedir.

Ülkelerin mevcut sanat politikalarının değişmez sabitlerinin bile sonuna dek esnetildiği bir üretim sürecinden geçilirken, hazır nesne ve malzeme kullanımının sanatın kavramsal ifade yetkinliğini ortaya çıkarmasıyla başlayan ve yüksek bir debiyle önüne katarak sürdüğü bir sanat politikası modelinin de sıklıkla güncellenen bir esneklige sahip olması beklenmektedir.

Kaynakça

- Eroğlu, Ö. (2001). *Arte Povera - Yoksul Sanat*, Nelli sanatevi Yayını, İstanbul.
- Hackenschmidt, S.(2005). *A Material Matter: Marcel Broodthaers' Use of Bones as a Surrealist Intervention against the Political Cult of the Dead, Image and Narrative*, Editör:Dr Peter Kravanja, sayı:678
- Heartney, E. (2008). *Art&Today*, Phaidon, N.Y.
- Kuspit, D. (2006).*Sanatın Sonu*, Metis Yayıncılık, İstanbul
- Lazzarato, M. (2017). Marcel Duchamp ve İşin Reddi, Kolektif Kitap, İstanbul
- Lynton,N.(2004). *Modern Sanatın Öyküsü*, Çev. Sadi Öziş, Cevat Çapan, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Restany, P. (2000). *Yves Klein, le feu au coeur du vide* (2.Baskı), Art Pres/Paris.
- Smith, E. (1999). *Artoday*, Phaidon, N.Y.
- Tzara, T. (2004). *Dada manifestoları*, Çev. Elif Gökteke, Norgunk Yayınları, İstanbul

Görseller

Resim 1. Marcel Duchamp, *Fontaine*, (Çeşme) 1917 (2007). *30000 Years of Art*, Phaidon Press, 938

Resim 2. Marcel Broodthaers, *Fémur d'homme belge" and "Fémur de la femme française*, (Belçikalı adam Femur kemiği ve Fransız kadın Femur Kemiği) 1964/65 (2016), *Marcel Broodthaers: My Ogre Book, Shadow Theater, Midnight*, Siglio Press, New York, 74

Resim 3. Yves Klein, *Blue Venus*, (Mavi Venüs)1962 Weitemeier, H. (2001). *Klein*, Taschen, Köln, 25

Resim 4. Arman, Bataille, (Savaş) 1989
<http://www.artnetgallery.com/Arman.htm>

Resim 5. Joseph Beuys, *Difesa Della Natura* (Doğanın Savunması), 1983 Lucie-Smith E. (2005). *Artoday*, Phaidon Press, 140

Resim 6. Dan Flavin, *Monument (Anıt)*, 2006 (2007). *30000 Years of Art*, Phaidon Press, 985

Resim 7. Anselm Kiefer, *Zwanzig Jahre Einsamkeit* (Yirmi Yalnız Yıl) ,1971-91 Lucie-Smith E. (2005). *Artoday*, Phaidon Press, 144

Resim 8. Tara Donovan, untitled, 2006
<https://www.nytimes.com/2008/09/28/arts/design/28kino.html>

Resim 9. Doris Salcedo, 2003 8. Uluslararası İstanbul Bienali
<http://www.istanbul.com/doris-salcedonun-sandalyeleri-407241.html#.VUnipY7tmko>